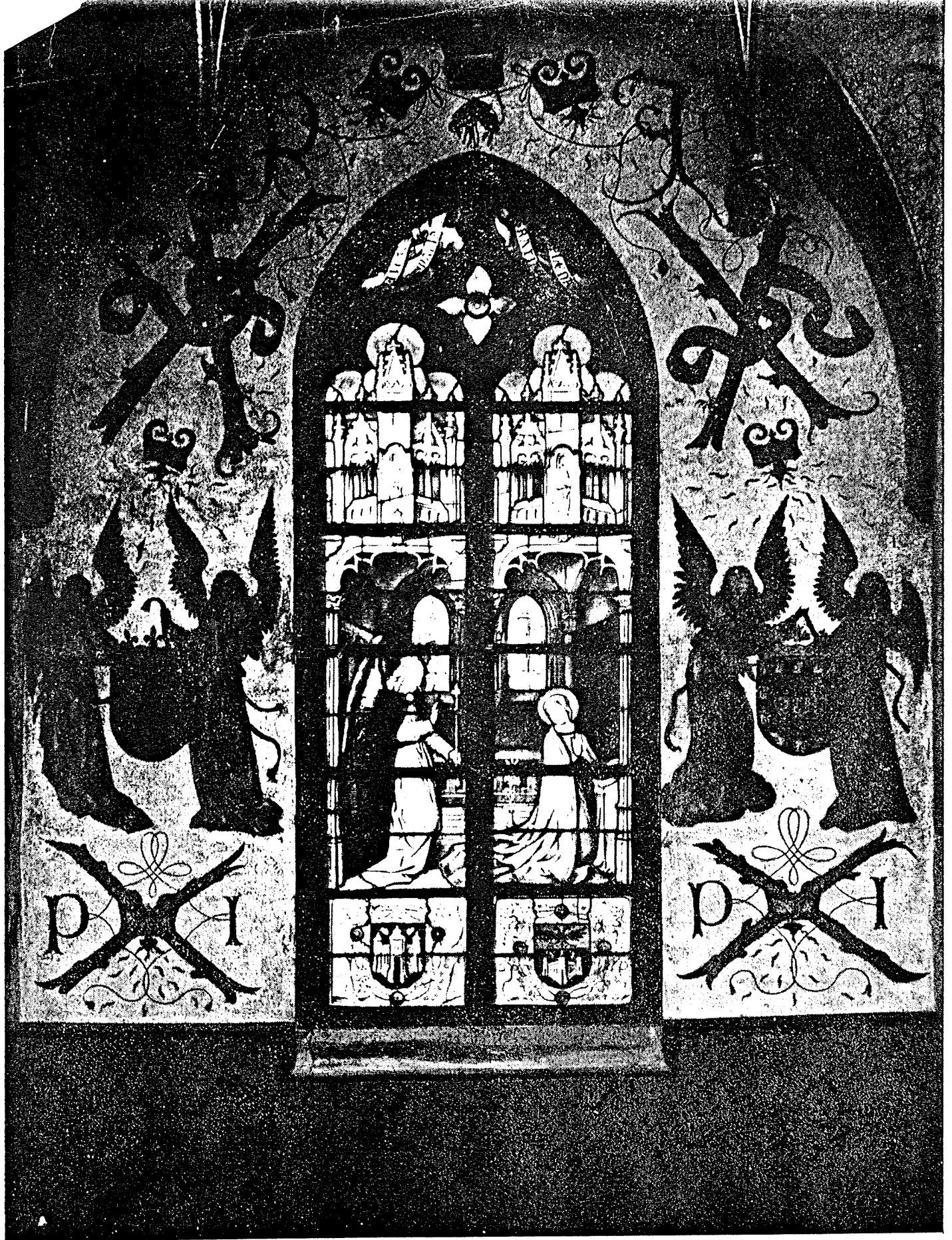

De "Kapel van Burgondië" van Jan van Immerseel

DOOR FLORIS PRIMS
STADSARCHIVARIS

UITGAVE VAN DE EIGENARES DER KAPEL.
DE ANTWERPSCHE VERZEKERINGMAATSCHAPPIJ "SECURITAS",
BOEKHANDEL "VERITAS", HUIDEVETTERSTRAAT, 21 -- ANTWERPEN

1930

9. — Muurschildering en glasraam der achterzijde.

(afb. 9)

HET EERSTE HUWELIJK :
PHILIPS DE GOEDE MET ISABELLA VAN PORTUGAL.

Voorzeker moet de schilder opdracht gekregen hebben met zijn schildering het huis van Burgondië op de eerste plaats te vereeren. Toch diende er op de bruid ook gedacht. Daartoe paste slechts een heraldieke stoffeering.

En dan dienden de groote voorouders herdacht, Maximiliaan de nu nog regeerende keizer, en de goede hertog Philips die de meeste dezer Nederlanden had bijeen gebracht. Hierbij paste een herdenking van de ridderorde van het Gulden Vlies die toen in al haar glorie was en die door Philips de Goede ter gelegenheid van zijn huwelijk was ingesteld geworden.

Bij het inkomen dan der kapel, op den achtermuur, wederzijds het venster, is in heraldische taal het huwelijk gevierd van Philips de Goede, den grooten Burgondiër die onze gewesten vereenigde en in der werkelijkheid zijn Fransch huis tot een Nederlandsch maakte.

Philips werd in 1396 te Dijon geboren. De hertog van Burgondië, Jan zonder Vrees, zijn vader, deed hem het grootste deel zijner jeugd

doorbrengen te Gent, daar voortaan, naar vaders berekening, het graafschap Vlaanderen de grondslag zijn moest van de Burgondische grootheid, ja desnoods ook tegen Frankrijk.

In 1409 huwde Philips een dochtertje van den Franschen koning Karel VI, maar het is dit eerste huwelijk niet dat hier herdacht is.

Men herinnere zich nu hoe in 1419 op de brug van Montereau, Jan zonder Vrees, voor rekening van het Fransche koningshuis, vermoord werd. Philips erft Burgondië, Vlaanderen, Artois, en een vurigen haat voor de Fransche dynastie. Onmiddellijk voert hij oorlog tegen den Franschen troonopvolger; en al behoort hij van afkomst en wapens tot de « prinsen met de leliebloemen » toch is hij, van nu voortaan, van Fransche banden vrij en onafhankelijk, hij en zijn land, de Nederlanden. De zelfstandigheid van Vlaanderen tegenover Frankrijk wordt er sterker bij dan ooit. En honderd jaren lang, onder Philips de Goede, Karel de Stoute, Maximiliaan van Oostenrijk, Philips de Schoone en Karel den Vijfde, zullen onze Vlaandersche en Brabantsche ridders en stadsschutters tegen Frankrijk te vechten hebben, tot verzekering dier onafhankelijkheidspolitiek.

In 1422 stierf de eerste vrouw van Philips. Twee jaren later huwde hij Bonne d'Artois, maar deze overleed nog in het eerste jaar van haar huwelijk. Philips had nog altijd geen wettelijke nakomelingschap.

De volgende jaren is het Philips om de bezittingen van Jacoba van Beieren te doen. Het is in deze jaren dat hij de gansche Nederlanden schier in zijn macht vereenigt.

En op het toppunt zijner macht, in 1430, huwt hij te Brugge, Isabella, de koningsdochter van Portugal.

Het is het huwelijk van Philips met Isabella van Portugal dat op dezen muurpand is herdacht.

De beginletters P. en I. die hier, vereenigd met liefdeknoopen, wederzijds zijn aangebracht onder de stamwapens van Frankrijk en van Portugal, duiden op Philips de Goede en op Isabella.

Van de wonderbare feestelijkheden die de rijke hertog te dier gelegenheid te Brugge deed plaats grijpen, en die zonder weerga bleven, dient hier de instelling herinnerd van het Gulden Vlies. De heraldische teekens dezer orde, nauw verbonden met deze van het huis van Burgondië, zijn op deze muren en in de glasramen der kapel, overvloedig vertoond: we wijden er dan ook een bijzondere uiteenzetting aan.

Vervolgen we echter vooraf de geschiedenis.

Philips, na onze Staten schier tot provinciën te hebben vereenigd

en herleid, stierf te Brugge in 1467. Justus Lipsius heeft hem, later, *conditor Belgii* geheeten. Op hem volgde zijn eenige wettelijke zoon, Karel, de graaf van Charolais, die reeds in de laatste jaren oneenig was met zijns vaders al te goedmoedige politiek tegenover den Franschen koning, en die nu, om de wijze waarom hij die politiek ging opnemen, den naam van den Roekelooze of den Stoute, zou verdienen.

Isabella van Portugal overleefde haar man tot in 1471.

Men kent het Fransche schild met de leliën.

Het wapen van Portugal, samengesteld door koning Alfons op het einde der XIIe eeuw, vertoont de vijf schilden van de vijf Moorsche koningen die hij overwon en op wier veld van azuur hij vijf zilveren besanten zette. De legende latertijd nam de vijf schilden voor de symbolen van de vijf wonden Christi en zag in de besanten de zilverlingen van Judas.

II. — BIJ DE KENTEEKENS VAN BURGONDIË EN VAN HET GULDEN VLIËS.

Hier past ietwat nadere uitleg over de heraldische voorstellingen die we naast de schilden van Philips en Isabella en ook elders in de kapel ontmoeten, en die betrekking hebben hetzij op de leuze van Burgondië, hetzij op het Gulden Vlies.

Het is vooreerst het « corpus » van de leuze van Burgondië, het Burgondische kruis.

Hertog Jan zonder Vrees die bij den Turk had gevangen gezeten, zou van daar de Burgondische leuze en haar uitbeelding hebben medegebracht.

De uitbeelding bestond uit een dwars- of St.-Andrieskruis van twee boomtakken (bourgeons?) vereenigd in het midden door een vuurslag van staal, (fusil ou briquet) die den vorm eener B (Bourgogne) heeft en waaronder en-boven vuursprankels geteekend zijn. De twee takken verbeelden het lichte hout dat bij de sprankels door het staal uit den steen geslagen, zal vuur vatten.

De « ziel » van deze uitbeelding, of zoo ge wilt de oplossing van dezen rebus, was :

« *Ante ferit quam flamma micat* ».

hetgeen beteekent :

« *Slaat eer vlam schittert* ».

Er was een legende aan verbonden : een ridder van het geslacht dat deze leuze zou uitgebeeld op de borst voeren, zou de eer te beurt vallen de Sarrazijnen uit te roeien en er de Christenheid voor goed van te verlossen.

In verband met den bijzonderen kruisvorm van deze uitbeelding was St.-Andries die een soortgelijk kruis als herkenningsteeken heeft tot patroon van Burgondië verkozen.

De krijgsgroep « Notre Dame Bourgogne » veranderde in Montjoie St.-Andrieu » (in tegenstelling met het « Montjoie St.-Denis » van het Fransche vorstenhuis).

Het St.-Andrieskruis is in de XVe eeuw een zeer opmerkelijk, — ja een tijd lang wel het voornaamste, — Burgondisch herkenningsteeken geweest. In den tijd dat Philips het Fransche koningsgezag beoorloogde en Parijs het hield met den hertog, maakten de Parijzenaars hun kruisteecken op zijn St.-Andries' ten teeken dat ze tot de Burgondische factie behoorden. (1411).

Terecht verscheen er dan in de glasraam een St.-Andries als de beschermer van Burgondië, waarnaast een St.-Jacob als de beschermer van Spanje. Doch daarover verder meer.

Naast de heraldische teekens van Burgondië dient ook het symbolisme der Orde van het Gulden Vlies begrepen.

Het Gulden Vlies werd ingesteld na een week van wonderbare huwelijksfeesten, als het onvergetelijke toppunt van alles, op 14 Januari 1430.

In den instellingsbrief waren de 24 uitverkoren ridders vernoemd : « auxquels chevaliers dessus nommés mon dit seigneur donne à chacun d'eux un collier fait de fusils auquel pend la toison d'or. »

Bedoelde *fusils* waren de Burgondische vuurslagen. In feite is de ketting afwisselend uit vuursteen en uit vuurslagen gemaakt.

Wat bedoelde Philips met die orde en wat met dit « gulden vlies » ?

Er zijn ridderorden ontstaan in de XIIIe en de XIVe eeuw in navolging van de oudere geestelijke orden. Ze veronderstelden van hunne leden, wier getal meestal was beperkt, bijzondere verdiensten, bijzondere verplichtingen, bijzondere getrouwheid en onderlinge broederlijkheid. De vorsten stichtten zulke orde om hunen getrouwen te beloonen en een uitgelezen schaar van ridders aan hun persoon te verbinden.

Meteen ontwikkelt zich een symbolisme : een orde heeft haar herkenningsteekens en haar leuze.

Philips heeft ongetwijfeld met de instelling eener eigen orde, waarvan het hoofd der Burgondische dynastie de grootmeester zijn zou, zich

een keurkorps en een lijfwacht van ridders willen samenstellen. Daar toe nam hij ook de bijzondere bepaling op dat wie het Gulden Vlies droeg geen andere ridderorde dragen mocht noch aanvaarden. Wie het deed had zijn Gulden-Vlies-ketting terug te sturen. « Autre n'auray » was de leuze.

De orde van het Gulden Vlies zou haar jaarlijksch feest hebben op St.-Andries (30 November) welke datum om reden van het gewone slechte weder later is verlegd geworden. Daarbij waren geregeld om de drie jaren kapittels voorzien waarin nieuwe benoemingen zouden geschieden en waarin ook zou gekapitteld worden op ieders gedrag indien noodig, ook op dat van den grootmeester zooals van den laatstverkorene. Zoo kreeg de jonge Karel de Vijfde een penitentie van drie vaderonsen op het Mechelsche kapittel, wegens de onstuimigheid van zijn manieren.

Vermeiden we nog dat ook het getal ridders spoedig vermeerderd is geworden.

Waarom heeft Philips zijn orde nu geheeten « van het Gulden Vlies » of in het Fransch « de la toison d'or » ?

Waarom hangt er aan de ketting der orde een schaapshuid met hoofd en pooten ?

Er was een uitleg die voor de hand scheen te liggen en dien men dan ook in ettelijke werken van vaderlandsche geschiedenis kan aantreffen. Philips zou met dit woord « toison » den wol bedoeld hebben die dank zij de lakennijverheid de rijkdom en den goudschat van Vlaanderen maakte. En dan heeft men ook door « vlies » een « vlecht verstaan. »

Dit berust echter op geen enkelen tekst en komt ook met de uitbeelding niet overeen. Daarbij was het Philips minst van al om soortgelijke economische beschouwing te doen, waar geen ridderlijk symbolisme was uit te halen.

In verband met deze eerste vlecht-opvatting weze hier ook de heelemaal legendarische uitleg opgeteekend die om haar satirischen aard veel bijval heeft gehad en die werd opgenomen in A. FAVIN, *Théâtre d'honneur et de chevalerie*. Philips, die zich veeltallige ongeoorloofde betrekkingen toestond, had zich eenmaal een (heraldischen) liefdestrik gevlochten uit hoofdhaar van zijn vier-en-twintig « dames ». Middenin hing de blonde vlecht van Marie van Crombrugghe, de felste. Er werd door de hovelingen om gespot maar Philips zou gezegd hebben : die nu spot om de gouden vlecht zal er weldra groote schatting voor hebben.

Soortgelijke kwaadsprekerige oorsprongsverhalen zijn er voor meer

andere oude ridderorden bekend. Ze hebben de waarde van folklore.

Het was nochtans niet lastig de ware bediedenis van het woord te achterhalen en de uitbeelding te begrijpen. In een ordonnantie van 1431 zegt Philips :

« avons institué, créé et ordonné un ordre et confrérie de chevalerie et d'association amicale d'un certain nombre de chevaliers que nous avons voulu appeler *du nom de la toison d'or conquise par Jason* ».

Inderdaad wie zich de mythologische geschiedenis van Jason en de 52 Argonauten herinnert verstaat niet allen de zinspeling maar begrijpt ook dat ze Philips moet bevallen hebben. Het is ook de eenige uitleg die werkelijk past bij de koppeling der twee woorden « gouden vlies » en die tevens de bekende uitbeelding van een volledige schaapsvacht verklaart.

Ziehier de geschiedenis van dit Gouden Vlies.

De koning van Beotie heeft twee kinderen uit zijn eerste huwelijk die gevaar loopen door de tweede vrouw te worden vermoord. Bij nacht verschijnt hun de moeder die hun zegt de vlucht te nemen op den ram Chrysomallus (d. i. gouden vacht) die een gouden vacht had en twee gouden horens die als wassende manen schitterden, en die de tooverkracht bezat om over zee en door de lucht te zweven. De kinderen vluchten zooals bevolen. De eene, Helle, valt onderweg van den ram in het water dat nu Hellespont heet. De andere landt in Colchis, huwt er 's konings dochter, slacht den ram, ter eere van Zeus, en geeft de gouden vacht aan zijn schoonvader. Deze wijdde de vacht aan Mars en deed ze door een draak bewaren.

Nu had Pelias in Thessalie zijn ouderen broeder van den troon die hem toekwam verstooten. Jason de zoon van den verstootene wil echter zijn recht terug. Pelias zal den troon afstaan indien Jason uit Colchis de gouden vacht terughaaft. Daarop bouwt Jason een schip dat Argo heet en waarop een 50 « argonauten » plaats nemen om met hem ter verovering van het gouden vlies uit te varen. Dat zou echter allerlei zware avonturen meebrengen, waarbij Jason de groote rol speelt en waarvan sommige in de XVe eeuw aan omstandigheden uit het leven van Philips konden doen denken. Dank zij de liefde en de tooverkunst van Medea, de koningsdochter, wint Jason het vlies voor hem en zijn argonauten.

De lange en zeer ingewikkelde geschiedenis van Jason en de Argonauten is niet alleen bekend uit Grieksche heldendichten en treurspelen, ook Valerius Flaccus heeft die geschiedenis in het Latijn vertaald. En Chastellain, 's hertogs historiograaf en dichter, was wel de man om die

klassieke verhalen die toen weder bijval begonnen te vinden, aan Philips ter lezing te geven of voor te spellen. De verwijzing naar Jason door Philips moet dus niet verwonderen.

Ten slotte weze evenwel nog een vierde uitleg aangehaald : in het officie dat, na de kerkelijke goedkeuring, voor deze orde werd opgemaakt om te dienen bij hare kerkelijke plechtigheden, wordt herhaaldelijk in lezing en vers gezinspeeld op het vlies van Gedeon en de uitgelezen Gedeonschaar. Maar die uitleg is aanpassing van lateren tijd.

12. — HET TWEEDE HUWELIJK :

MAXIMILIAAN VAN OOSTENRIJK MET MARIA VAN BURGONDIË :

Komen we nu, na deze uitweiding over het Gulden Vlies, tot de reeks der Burgondische huwelijken terug.

De beide groote zijmuren, — het belangrijkste deel der kapel dus, — herinneren aan het verband tusschen het huis van Oostenrijk en dat van Burgondië, welk verband tot stand kwam door het huwelijk van Maximiliaan van Oostenrijk met de Burgondische erfdochter.

Tusschen Philips de Goede, daar even herdacht, en deze Maria van Burgondië is er dan een geslacht dat op deze muren schijnbaar niet in zijn wapens is weergegeven, het huwelijk namelijk waaruit Maria gesproten is.

Zooals hooger is herinnerd had Philips als opvolger zijn zoon Karel de Stoute. Deze huwde eerst met Katharina van Frankrijk (1439), daarna met Isabella van Bourbon die hem een dochter, onze hertogin schonk, (1454) en eindelijk met Margarita van York (1468).

Maria die hem zou opvolgen werd geboren te Brussel in 1457.

Maar eer we haar huwelijk verhalen dient hier even de regeering van haar vader herdacht.

Wat Philips de Goede had aangedurfd, de strijd tegen den koning van Frankrijk, moest ten slotte toch een ongelijke strijd blijken en zou voor zijn zoon een zware erfenis zijn. Karel was echter niet minder anti-Franschgezind dan zijn vade het ooit was, en er was zelfs onmin gekomen tusschen vader en zoon omdat Karel vond dat Philips zich liet bedodden door Franschgezinde hofheeren.

Aan het bewind gekomen in 1467 heeft Karel zijn geheel leven lang geoorloofd tegen Frankrijk en plannen overlegd om de hooge positie door het huis van Burgondië tegenover de Fransche dynastie ingenomen te handhaven.

In deze politiek zal hij echter de werkelijkheden voorbijzien. Hij zal de meest gewaagde veldtochten aangaan en er alles voor offeren. Onze Vlaamsche en Brabantsche ridders en stadsschutters zijn ieder jaar in de wapens en in avontuurlijke veldtochten die eenmaal slecht eindigen moesten. Karel werd zelf het slachtoffer van zijn overspannen geest en zijn hardnekkigheid. Hij sneuvelde voor Nancy in Januari 1477.

Het groote wapen dat hier op den linkermuur de tegenhanger is van dat van Maximiliaan, is eerder dat van Karel te heeten dan van zijn dochter. De leuze die wij er bij aantreffen is van hem.

Over die leuze dient een woord uitleg gegeven.

Wanneer Philips de Goede in 1430 het Gulden Vlies instelde had hij als korte kenspreuk genomen :

« *Autre n'auray* »

en de volle kenspreuk zou geweest zijn :

« *Autre n'auray, dame Isabeau, tant que vivray* ».

De BARANTE merkt hier arglistig bij aan :

« l'appliquant sans doute au mariage seulement, car pour les amours, il ne s'en fit pas faute, pas plus après qu'auparavant. »

Maar dit « autre n'auray » sloeg voor de ridders der Gulden-Vlies-orde ook op hun orde zelf, vermits ze geen ander hebben mochten.

Karel de Stoute nu, tweede « chef » of grootmeester der orde, heeft de kenspreuk zijns vaders niet overgenomen. Hij nam integendeel een gezegde dat sloeg op zijn beslistheid bij zijn ondernemingen en dat heel goed bij zijn aard paste. Het is de spreuk die hier in oud-Fransch is geschilderd :

Je l'ay empris. Bien en adviegne.

hetgeen beteekent : Ik heb het ondernomen : goed valle't uit.

Ook van deze spreuk werd gezegd dat ze op zijn huwelijk met Margarita van York doelde, dat Karel de eerste helft en Margarita de tweede zou hebben gesproken.

Over zijn wapen zelf en over de schilden die hij nalaat aan zijn dochter handelen we in afzonderlijk hoofdstuk. Zetten we eerst de geschiedenis voort tot het huwelijk dezer dochter, het tweede huwelijk dat in onze kapel herdacht is.

Maria van Burgondië was reeds door haar vader, in 1476, aan den eenigen zoon van den keizer Frederik III, verloofd geworden. De rampspoedige dood van Karel de Stoute bracht ook dezen overleg in gevaar. Koning Lodewijk XI van Frankrijk zou zulke gelegenheid niet laten voor-

bijgaan om het Burgondische huis in zijn dienst te herleiden. Maria moest aan den « dauphin » van Frankrijk, toen 7 jaar oud, worden verloofd. En intusschen vielen de Fransche legers de Burgondische staten binnen terwijl de koning zelf de Gentenaars opruidde. In schier alle onze steden is er opstand van het volk tegen de Burgondische centralisatie, tegen de lasten en de oorlogen door het Burgondisch regiem opgelegd. Maria verkeert in gevaar op zeker oogenblik, aan den koning van Frankrijk te worden uitgeleverd.

Maar wanneer Lodewijk in het land valt, keert de trouw terug. En Maria schrijft in het geheim aan haren verloofde zich te haasten (26 Maart 1477). Ongelukkiglijk stonden de keizer en zijn zoon er van leger en geldmiddelen erg berooid voor. Maria moest den verloofde het noodige naar Keulen te gemoet sturen, opdat hij naar rang en staatsie in het land konde komen. Op 18 Augusti bereikte hij Gent en des anderendaags werd zoo eenvoudig als mogelijk het huwelijk voltrokken in de huiskapel van het prinsenhof. Maximiliaan was toen 18 jaren oud, Maria was er 20. De eerste kon geen Fransch, terwijl de bruid geen Duitsch verstond. Maar Maximiliaan, die tevens beviel om zijn open geest en zijn moedig voorkomen, werd hier onthaald als de redder die ons uit de Fransche gevaren zou verlossen. Te Brugge stond er bij de Blijde Inkomst op een spanboog :

Gloriosissime princeps, defende nos ne pereamus.

Die bede zou de aartshertog terstond ter harte nemen. Maria maakt hare juweelen te gelde. Bankiers leenen geld. En Maximiliaan noodigt Lodewijk XI uit tot het teruggeven van het bezette gebied. Maar de Fransche vorst verklaart Maria vervallen van haar Fransche leenen, en stelt zich zelfs aan als grootmeester van het Gulden-Vlies, vermits Burgondië nu aan hem is. Het komt tot vollen oorlog in 1479. En Maximiliaan wint den veldslag van Blangys bij Guinegate in Noord-Frankrijk. Antwerpen jubelde bij dat goede nieuws.

Een volkslied dat enkele jaren later hier te Antwerpen nog gedrukt werd mag hier wel gedeeltelijk worden aangehaald, in verjongde spelling.

Als men duizend vierhonderd schreef
En negenenzeventig jaar
Wat schoon victorie toen bekleef
Den Vlamingen. Dat was waar.
Te Blangys al op dat veld
Daar heeft de Leeuw zijn klauwen ontdaan
met macht ende met geweld,

« met foortsen doordronghen »
Ze riepen allen : « Vlaanderen den Leeuw »,
Met Vlaamsche tonge.

.....
Ons edel prins Maximiliaan
Hij steeg neder te voet,
En hij viel op de knieën,
Biddende God met ootmoed :
« Kindren dus wil ik dat ge allen doet,
En gij heeren van hooge waarde.»
Meteen maakte hij een kruis voor hem,
En kuste de aarde,
De tranen hem ontsprongen.
Zij riepen allen « Vlaanderen den Leeuw »
Met Vlaamsche tonge.

.....
In Oogstmaand den zevenden dag
Zoo is de slag geschied.....

Maar toen alles weder op goeden voet stond voor onze vrijheid en voor de regeering van Maximiliaan, verongelukte onze hertogin. Maria van Burgondië, van haar paard gevallen, overleed aan de gevolgen op 27 Maart 1482. Twee kinderen liet ze na, Philips geboren in Juni 1478 en Margarita in 1480.

Het volksgemoed liet zich bij de ramp niet onbetuigd en het zong het lied van dit wee :

O felle fortuyne, wat hebsdy gewracht ?
Wat hebt ghi nu bedreven.
Aen een lantsvrou van grooter macht ?
Te Brugghe liet si haer leven.

.....
» Och, edel prince Maximiliaen,
» Myn man, myn edel here,
» Hier moet een scheyden syn ghedaen,
» Myn herte doet mi seere.

.....
» Adieu Margrite, edel bloeme reyn,
» Myn liefste dochter bidt voor mi ,

» Myn herte is in grooten weyn,
» Eylaes die doot is mi so bi
» Het moet doch eens ghestorven syn.
» Adieu Philips lieve sone myn.
» Ick scheyde veel te vroeg van dyn.

» Adieu myn vrienden altemale,
» Ghi hebt mi redelyc wel ghedient.
» Nu bidde ick u met corter tale :
» Weest toch myn kinderkens te vrient,
» Ende syt eendrachtich in u lant,
» Ick hope het wert u wel versien.

De wensch die de volksman daar Maria in den mond legde werd echter minst van al verwezenlijkt. Door deze dood werd Maximiliaan een vreemde voor de Staten des lands, al had Maria bij testament hem ook de voogdij over haar zoon en erfgenaam opgedragen. En nu wantrouwt men Maximiliaan, die last heeft om zijn voogdij te doen aanvaarden. Gent onderhandelt met Frankrijk en levert den koning het jonge dochttertje Margarita (1483) om in Frankrijk te worden opgevoed als verloofde van den « dauphin ». Het kind was drie jaar oud. De « dauphin » was er dertien.

De kans verandert echter met de dood van Lodewijk XI (30 Augusti 1483). Alle de Nederlanden, Vlaanderen uitgezonderd, vallen Maximiliaan bij. Een korte strijd tegen Gent herstelde ook hier zijn gezag. En van nu voortaan zal de jonge Philips die tot hiertoe te Gent verbleef, te Mechelen worden opgevoed. (1485).

Kort daarop werd Maximiliaan koning der Romeinen of toekomstig keizer gekozen. Het leidt echter tot nieuwen oorlog met Frankrijk en tot nieuwe zware moeilijkheden in Vlaanderen. Antwerpen in het bijzonder blijft evenwel op de hand van Maximiliaan. Te Brugge geraakt de al te stoutmoedige aartshertog en koning de gevangene der ambachten (1488). Een vrede met Frankrijk in 1489 herstelt ten slotte het Oostenrijksche gezag. Brugge onderwerpt zich in 1490, Gent in 1492. Antwerpen had zich intusschen flink ontwikkeld.

Bij een nieuwen vrede tusschen Maximiliaan en Frankrijk in 1493 gesloten, werd het grootste gedeelte der ingenomen landen teruggegeven, en Maximiliaans dochttertje, Margarita, die den Franschen kroonprins bestemd was, werd op 12 Juni aan haar vader wedergeschonken. Maximiliaan deed ze naar Mechelen overbrengen.

Drie maanden later stierf keizer Frederik III en Maximiliaan volgde hem op. Het was hem een gelegenheid om zijn voogdij over de Nederlanden neer te leggen en het bewind over te geven aan zijn zoon Philips die zijn 16de jaar had bereikt.

Philips deed zijn Blijde Intrede te Leuven op 9 September 1494.

Hoe het verder met Maximiliaan vergaan is, behoort niet meer tot de geschiedenis der kapel vermits deze in de jaren 1496-1497 is opgesierd geworden. We hebben nu Philips, onzen hertog te volgen.

Doch wenschen vooreerst nog de wapens et schilden te bekijken die aan Maximiliaan en aan Maria van Burgondië herinneren, en die hier wel van de sympathie van Antwerpen, vertegenwoordigd door Jan van Immerseel, getuigen, voor den zoo fel bekampten aartshertog-voogd.

13. — WAPEN EN WAPENSCHILDEN VAN MAXIMILIAAN VAN OOSTENRIJK.

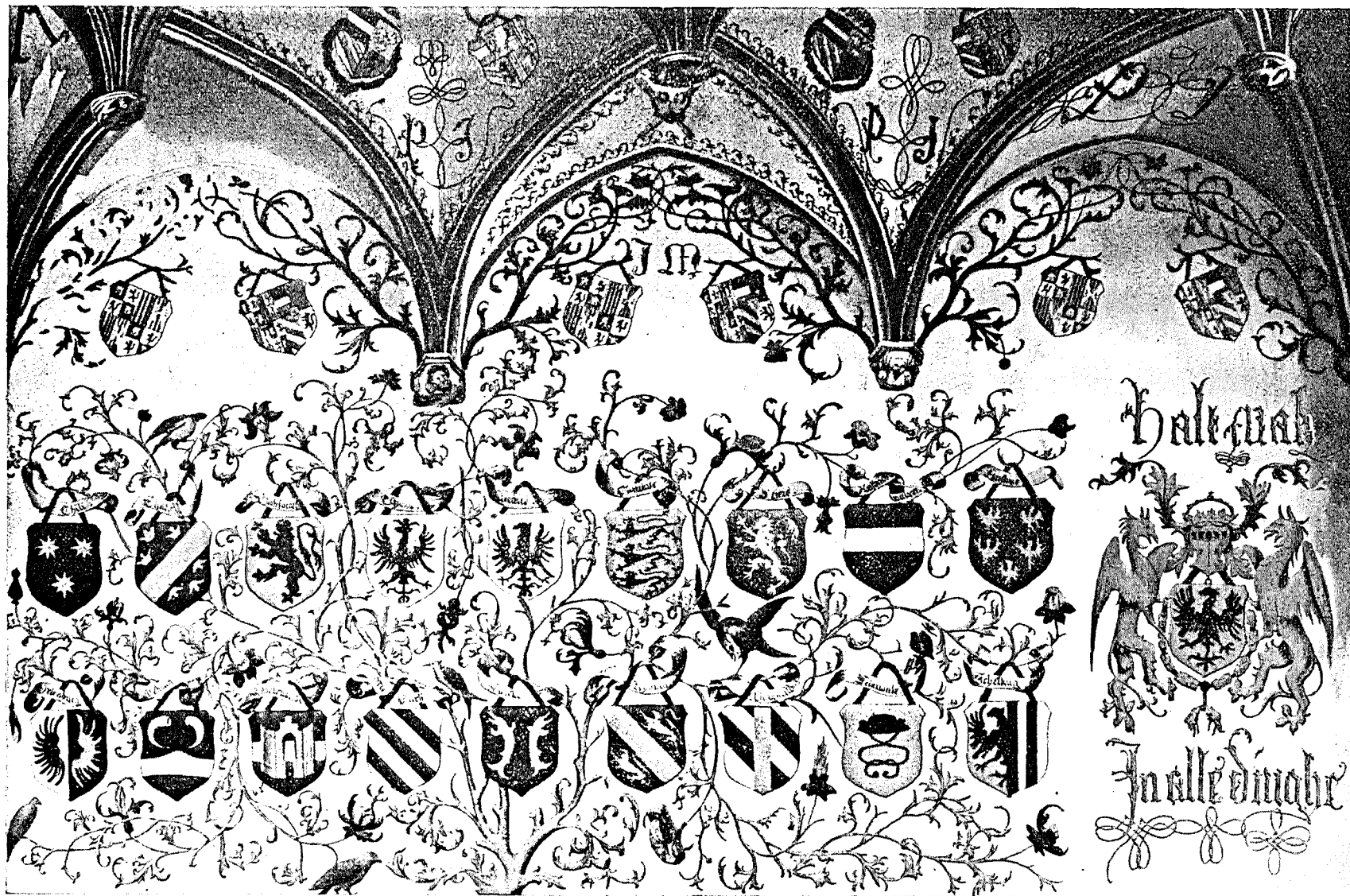
Maximiliaan was dus koning der Romeinen gekozen in 1486. Hij werd keizer gekroond in 1493. Nu is onze schildering van het jaar 1496. De vergelijking van deze datums doet ons eenige bijzonderheden opmerken in het wapen van den keizer.

Het is dus van goud met een adelaar van sabel. Zoo voerde Maximiliaan eer hij keizer werd. Hij heeft daarna een adelaar met twee hoofden waar van het eene een bliksem, het andere een vrede-stak in den bek houdt. De leuze was daar bij :

Elk op zijn tijd.

Hier hebben we dus het wapen van voor 1493. De adelaar met het eene hoofd en de leuze die we hier lezen zijn ouder dan dit jaar.

Bemerk om het wapen de ridderorde van het Gulden Vlies. Maximiliaan nam die orde op te Brugge op 30 April 1478. Ze heeft hem veel moeilijkheden berokkend, die ketting! Hij was toch geen hertog van Burgondië ! Vooral van af de dood der hertogin van Burgondië komt de oppositie los. De ware hertog van Burgondië is de zoon van Maximiliaan, Philips. En er is heel veel overleg om de waardigheid van beiden, van vader en van zoon binnen de orde tot juiste verhouding te brengen ! Het grootmeesterschap was als verdeeld ! Maximiliaan hiet men : « ...père et chef... » terwijl de zoon moest genoemd worden door de ridders : « ...fils, chef et souverain de l'Ordre de la Toison d'Or. » In het jaar van onze schildering staat de vader onder den zoon in de Orde. En juist in de dagen dezer schildering, in 1497, zal de keizer aan de Orde voorstellen, vermits de

10. — Wapen van Maximiliaan van Oostenrijk met de schilden van zijne erflanden.

huizen van Oostenrijk en Burgondië nu vereenigd zijn, dat er in de Orde zooveel ridders zijn zouden uit het huis van Oostenrijk als uit het huis van Burgondië, en nog wel met verschillende plaatsen van bijeenkomst (Freiburg). Philips was er echter niet voor te vinden, en de Orde vond best het antwoord op het verzoek zoo lang als mogelijk uit te stellen.

De griffoenen als schildhouders en de keizerlijke kroon op onze schildering vertoonen niets ongewoons. Wat de leuze betreft, ze is op twee plaatsen door Jolly verkeerd gelezen geworden bij tekort aan paleografische kennissen. Men leze :

*Halt mass
in alle dinghe.*

De heeren van Oostenrijk hebben fel gespeeld in spreuken. We melden reeds een andere leuze van Maximiliaan. Een derde luidde « *Respice finem* ». En dan mogen we hier ook wel de beroemde letters herinneren van den vader van Maximiliaan, Frederik III, die we ook herhaaldelijk op Antwerpsche drukken en gravuren zullen aantreffen :

a e i o u

waarvan misschien wel de oudste uitleg is : « Alle Ehre ist op uns », maar die gewoonlijk wordt vertolkt : « *Austriae est imperare omni universo* » het geen minst van al waar was onder keizer Frederik.

Komen we nu tot den boom met de schilden van aartshertog Maximiliaan. De schilden zijn geplaatst in volgorde van feodale waardigheid te vertrekken van bij het volle wapen bovenste rei.

Het eerste is het wapen van Oud- of *Neder-Oostenrijk* (*Austrice*), het land der Beneden-Ens, dat door Rudolf van Habsburg in het laatste kwart der XIIIe eeuw op Otakar werd veroverd. Minstens sinds 1359 is het schild van azuur met vijf adelaars van sabel (2, 2, 1)

Volgt het wapen van *Over-Oostenrijk* (*Austrice nouveau*), het land der Boven-Ens. Oorspronkelijk was het schild van goud met een adelaar van sabel zooals men nu in het wapen van het huis van Oostenrijk zelf ziet. Maar in den loop van de XVe eeuw werd voor dezen Staat een bijzonder schild aangenomen. De voorstelling echter die we hier hebben : van keel met een faas van zilver, is door een andere voorafgegaan geweest.

Het derde wapen is dat van *Steiermark* (*Stirie*). Vroeger een vrij hertogdom kwam het reeds in 1186, bij erfverdrag aan het huis van Oostenrijk. Het schild is van sinopel met een panter van zilver. Hier bemerkten dat in de heraldiek de panter een denkbeeldig wezen is, samenge-

steld uit draak (kop), leeuw (lijf en staart), en adelaar (voorklauwen) met daarbij nog hoorns op den kop.

Het vierde hertogelijk schild is dat van *Krain* (Carniole). Dit land maakte deel uit van het oude Oostenrijk. Het schild was van goud met drie geluipaarde leeuwen van sabel (stappend, niet aanzierend).

Dan kwam, — na de Oud-Oostenrijksche hertogdommen — het hertogelijk *Kärnten* (Carinthe) dat door Albrecht I van Oostenrijk (1282-1308) verkregen werd bij zijn huwelijk met Elisabeth van Görz-Tirol. Het schild was van zilver met een adelaar van azuur.

En nu komen de graafschappen met voorop een «*gefürstete Grafschaft*» d. i. het vorstelijke graafschap *Tirol*. Het kwam samen met Kärnten zooals hierboven gezegd aan het huis van Habsburg op het einde der XIIIe eeuw. Het schild is van zilver met een gekroonden adelaar van keel.

Nr. 7 is het schild van het voormalige graafschap *Habsburg* zelf (Aargau, Zwitserland) vanwaar het Oostenrijksche huis afkomstig is. Chronologisch is het hun eerste schild : van goud met leeuw van keel.

Maar nu waren die graven ook landgraven van *Ober-Elsass*, Otto II, graaf van Habsburg (1090) verkreeg van keizer Hendrik V het gezegde landgraafschap. Het schild zooals wij het hier hebben is echter wel wat jonger. Het is van keel met baar van goud, met drie kronen van goud schuin-opgesteld in beide kwartieren, de kronen in het onderste omgekeerd. Naar *SIEBMACHER'S Wappenbuch* werd dit schild gevoerd sedert 1418.

Nr. 9 heet *Chili* op onze schildering. Het is het voormalige graafschap *Cilli* (Slov. Celje) in Steiermark, thans Jugoslavië. Het graafschap kwam in 1456 bij vererving aan het huis van Oostenrijk. Het schild is van azuur met drie sterren van 8 stralen van goud.

Nr. 10 (Schelking) is *Schelling* geïdentificeerd geworden door Jolly. Verbasterde de naam bij een herschildering? We meenen dat het gravelijke *Schelking* in Koerland bedoeld is geworden. Het schild van Schelking is gedeeld : rechts van goud met een halven adelaar van sabel, links gepaald van keel en zilver van drie stukken.

Met nr. 11 (Slavonie) beginnen de markgraafschappen. Eenmaal was *Sclavonie* koninklijk land dat samen met Kroatie en Dalmatie deel uitmaakte van Hongarije. Frederik III is de eerste Oostenrijker die zich «*dominus marchie Slavonice*» heet (1438). Het schild is van goud met bisschopshoed van keel.

Een ander markgraafschap is *Burgau* (Burgauw) in Beieren (Schwaben) Het kwam rond 1301 aan het huis van Habsburg-Oostenrijk. Het schild

is geband van zilver en keel, van vijf stukken, met paal van goud.

Nr. 13 is het schild van *Kyburg*, een klein graafschap in Zwitserland (Aargau) dat in 1273 gedeeltelijk bij erfenis van zijn moeder Hedwig van Kyburg, en gedeeltelijk bij aankoop, aan keizer Rudolf van Habsburg-Oostenrijk kwam. Het schild is van keel met band van goud en twee leeuwen van hetzelfde.

Het volgende schild is *Pfirt*, fr. Ferrette (geschilderd Facette), een graafschap in Ober-Elsass dat in 1319 door huwelijk aan Oostenrijk kwam. Het schild is van keel met twee barbeelen van goud, ruggelings en gebogen.

Nr. 15 heet hier *Terre Cury*. Door Jolly is het geïdentificeerd geworden als Schellenburg, naar een genealogisch-heraldisch manuscript van 1527 behoorend tot de bibliotheek van Burgondië. Ons schild is geband van zilver en keel van 7 stukken.

Pordenone (hier Portenauw) is het oude Portus Naonis in Opper-Italië (Udine). Deze stad en landgraafschap kwamen in 1138 bij erfenis aan Otakar V, markgraaf van Steiermark, en samen met dit land in 1186 aan Oostenrijk. Het schild is van keel met faas van zilver, en over het geheel een gouden poort met open deuren.

Nr. 17 is het schild van het voormalig landgraafschap *Nellenburg* in Baden, dat in 1465 aan Oostenrijk kwam. Het schild is van azuur met faas van zilver en twee jachthoorns van goud in het hoofd.

Ten slotte lezen we *Orlenburg* op het 18^e schild. De spelling van het woord is waarschijnlijk bij een verschildering verbasterd geraakt. Is het Ortenburg? Dit was een graafschap in Kärnten (Villach) dat bij erfenis in 1420 aan de graven van Cilli kwam en in 1456 met dit graafschap zooals hooger gezegd, aan Oostenrijk. Het schild dat we hier te zien krijgen is gedeeld, rechts van zilver met vlucht van keel, links van azuur met vlucht van goud.

Vele van deze Oostenrijksche vorstendommen waren in onze landen rond den tijd van onze kapel vernoemd en bekend om den strijd die keizer Maximiliaan er voerde tegen de overweldigende Turken. Aldus ging het in 1492 en volgend jaar om Cilli, Kärnten, Steiermark, enz.

Maximiliaan zou overlijden in 1519.

14. — WAPEN EN WAPENSCHILDEN VAN HET HUIS VAN BURGONDIË IN 1477.

Maximiliaan van Oostenrijk huwde in 1477 Maria van Burgondië, de erfgename van Karel de Stoute. De muurpand van links geeft ons

het wapen en de leuze van hertog Karel, met de schilden van alle de vorstendommen waatop zijn erfgename kon aanspraak maken.

Het wapen van Karel is gekwartileerd : 1 en 4 zijn Artois (van azuur bezaaid met leliën van goud, met een geblokt boordsel van zilver en keel) ; 2 en 3 zijn gedeeld, zijnde rechts Burgondië (geband van goud en azuur, van zes stukken met een boordsel van keel), links in 2, Brabant, en in 3 Limburg.

Voor helmteeken de dubbele lelie, voor schildhouders twee leeuwen.

De leuze hebben we reeds hooger aangehaald :

*Je lay empris
Bien en adviegne.*

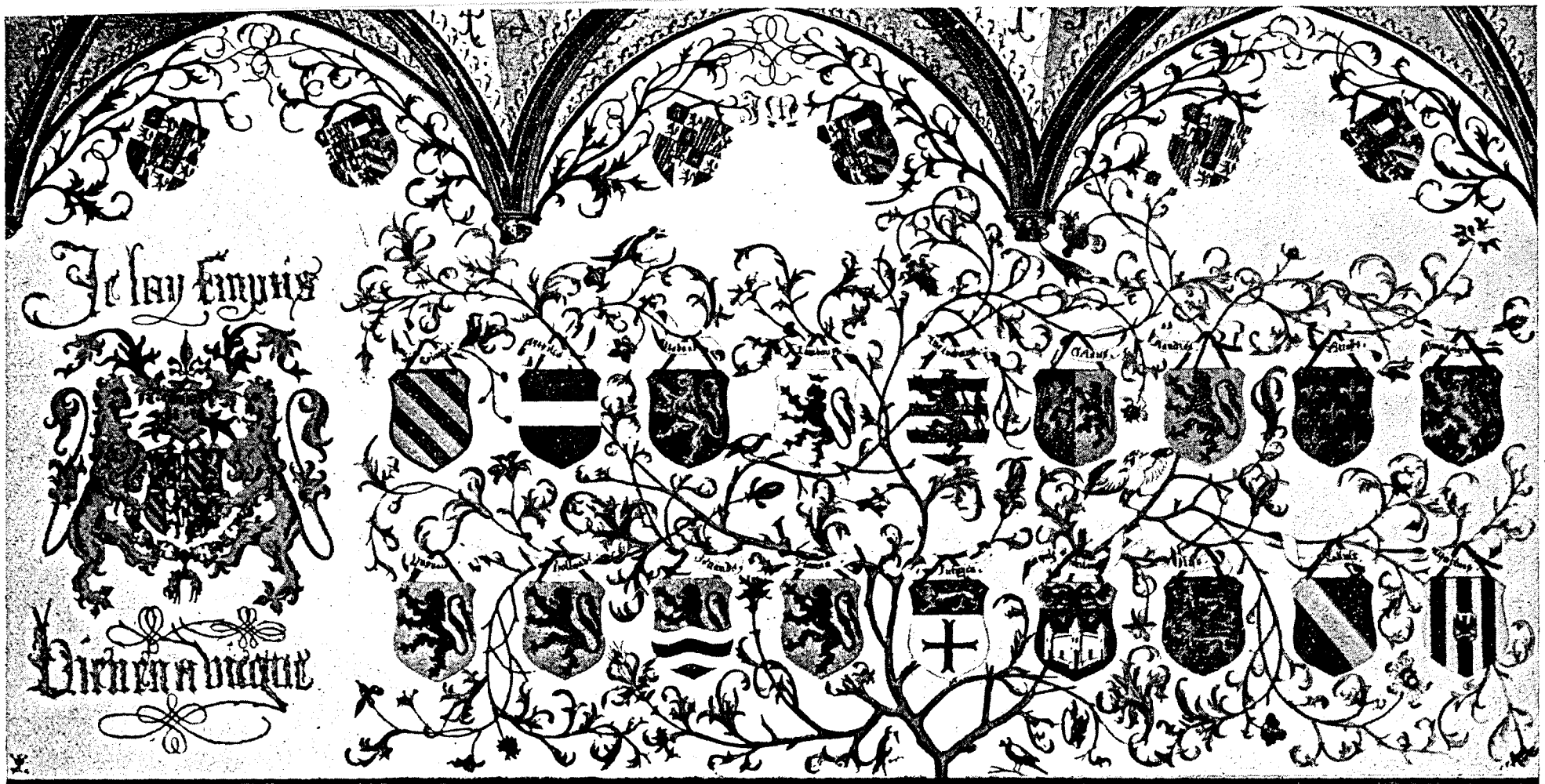
De schilden geven ons in volmaakte hierarchische orde de titels weder waarop Karel de Stoute in de laatste jaren zijner regeering aanspraak maakte en die hij aan zijn dochter vererfde. De geheele geschiedenis der Nederlanden ware er bij te herinneren.

Nr. 1 is het schild van het hertogdom *Burgondië*, waarvan de kleuren aan het huis van Frankrijk herinneren waaruit het gesproten is. Het zal de eerste en voornaamste hertogelijke titel blijven onzer vorsten, als zijnde Burgondië het oudste hertogdom in het huis.

Nr. 2 is *Neder-Lotharingen* (Lothrice) fr. Lothier, een hertogelijke titel die in feite sedert Hendrik I (1190-1235) overeenkwam met dien van hertog van Brabant en die onzen hertog door niemand meer gegeven werd dan door hem zelf. Het was als een beroep op het oude hertogelijke recht over Henegouw, Namen, Luxemburg, enz., die zich echter hadden weten onafhankelijk te maken van het huis van Leuven, nu van Brabant. Intusschen is dit oude eenvoudige schild van keel met faas van zilver een herinnering aan een oude eenheid die nu terug werd verwezenlijkt door de Burgondiers.

Nr. 3 is *Brabant*. Omtrent het leeuwenbeeld heeft men in de heraldiek de onderstelling geopperd dat de vele leeuwenschilden die men in de Nederlanden heeft, zijn voortgekomen in navolging van het leeuwenschild van Brabant. En dat we hier een leeuw op het schild hebben, zou zijn in uitbeelding van den naam van het stamhuis, Leuven. Maar dit schijnt wel uitgedacht door een Duitschen heraldist die met onze philologie en den ouden naamvorm Loven niet bekend is.

Nr. 4 is het hertogelijke *Limburg* dat sedert Woeringen (1288) voor goed met Brabant was vereenigd geworden. Het schild is van zilver met een leeuw van keel, geklauwd, getongd en gekroond van goud, den staart gespleten en overeen geslagen.

11. — Wapen van Karel de Stoute van Burgondië met de schilden van zijne erflanden.

Dat de leeuw gekroond is en de staart gespleten zijn « breuken » op een ouder wapen d. i. verschillen die eenmaal een na-geboren schildvoerder had in te voeren om zijn schild van het oorspronkelijke te onderscheiden. De Limburgsche breuk zou op het schild zijn aangebracht rond 1155 toen hertog Hendrik II van Limburg zijn aanspraak op Neder-Lotharingen liet varen, ten bate van zijn schoonzoon Godfried III van Lotharingen en Brabant. Hij behoudt de Lotharingische kleuren gevoerd door Hendrik I van Limburg, en waarop de leeuw is gekomen zooals in Brabant, maar « breekt » het beest aan hoofd en staart.

Nr. 5 is nog een hertogdom : *Luxemburg*. Hier is het schild gefaasd van zilver en azuur van 8 stukken met over alles heen een leeuw van keel, getongd, geklauwd en gekroond van goud, den staart gespleten en overeen-
geslagen.

Het schild is zeker niet ouder dan het midden der XIIIe eeuw. Het is het schild van Limburg, maar gebroken door vier fazen van azuur. Dit azuur zou stammen uit het oude huis der graven van Namen-Luxemburg.

Tegenwoordig heeft het Luxemburgsche wapen tien stukken in plaats van acht zooals in onze kapel. Maar aan dit getal stukken werd in den ouderen tijd weinig of geen belang gehecht.

Men herinnere zich hoe het hertogdom Luxemburg aan Philips den Goede verkocht werd.

Nr. 6 is *Gelder*, het hertogdom dat Karel de Stoute overweldigde in 1473 na de dood van hertog Arnold wiens « voogd » hij was sedert 1471. Meteen kwam hem het graafschap Zutphen toe dat met het Geldersche hertogdom was verbonden. Het schild van Gelder is gedeeld, rechts van azuur met een leeuw van goud, links van goud met een leeuw van sabel.

Nr. 7 is *Vlaanderen*. Het schild is van goud met een leeuw van sabel, getongd en geklauwd van keel.

Treffend is het hoe het Fransche graafschap Vlaanderen een wapen voert dat zoo van beeld als van kleuren Lotharingisch en keizerlijk is. Denkelijk is het wapen aldus verkozen geworden door Diederik of door zijn zoon Philips van den Elzas in de XIIe eeuw, in welke periode Vlaanderen zich ook in Lotharingie, in Brabant namelijk, deed gelden terwijl men anderzijds tegenover Frankrijk de onafhankelijkheid zocht. Zoo wijst de heraldische Leeuw van Vlaanderen, van in de XIIe eeuw, de eenheid der Nederlandsche gemeenschap aan, ongezien de staatkundige verdeling in Fransch en Lotharingisch land.

Vlaanderen kwam aan de hertogen van Burgondië door het huwelijk van Margarita van Male, dochter en erfgename van graaf Lodewijk, met hertog Philips de Stoute van Burgondië (1384).

Nr. 8 is *Artois*. Het schild is van azuur bezaaid met leliën van goud, het dynastische Fransche wapen waarop dan ook in verscheiden perioden een barensteel als breuk voorkwam. Het graafschap Artois kwam in handen der graven van Burgondië en bij huwelijk werd het vereenigd met Vlaanderen in de XIVe eeuw. Margarita van Male bracht het over aan de hertogen van Burgondië.

Nr. 9 is het graafschap *Burgondië*. Het schild is van azuur, geblokt van goud met over het geheel een leeuw van goud. Het palatijnsche graafschap was door huwelijk (Eudes van B.) aan de hertogen van Burgondië gekomen.

Nr. 10 is *Henegouw*. Maar het is ook niets anders dan het wapen van Vlaanderen. Slechts enkelen tijd, op het einde der XIIe eeuw, is er een eigen Henegouwsch wapen, een schild met drie kepers, in gebruik geweest. Voor en na, tot in de XIVe eeuw was geen ander schild voor Henegouw in gebruik dan dat zijner Vlaamsche dynastie. En zelfs de eerste d'Avesnes droegen het wapen hunner Vlaamsche moeder. In het begin van de XIVe eeuw zou Willem van Avesnes, graaf van Henegouw, zijn wapen vierendeelen met dat van zijn graafschap Holland. Maar die vierendeeling had geen reden meer toen Philips de Goede het erfgoed van Jacoba van Beieren verkreeg : Henegouw droeg opnieuw het volle Vlaamsche wapen.

Nr. 11 is *Holland* : van goud met een leeuw van keel. Samen met Henegouw kwam dit graafschap dat in de XIIIe eeuw aan de d'Avesnes was gekomen, in het bezit van Philips de Goede (1428 ruwaert, 1433 graaf).

Nr. 12 is *Zeeland*. Het schild vertoont den Hollandschen leeuw oprijzen d uit het water (zilver en azuur), Zeeland. Sinds het einde der XIIIe eeuw noemden de graven van Holland zich ook graven van Zeeland om welk grondgebied zij tegen Vlaanderen gestreden hadden. Het werd dan als een bijzonder graafschap beschouwd. Verbonden met het graafschap Holland kwam het zooals boven gezegd in 1428-1433 uit de handen van Jacoba van Beieren in die van Philips de Goede.

Nr. 13 is het graafschap *Namen*. Nogmaals het wapen van Vlaanderen. Het hing toch sinds 1195 van Vlaanderen af. De band dien men in sommige perioden door het Naamsche wapen aantreft, komt er slechts in voor als geslachtsbreuk, en de hertogen van Burgondië hebben sedert 1421 steeds het Naamsche schild gevoerd zooals het hier is afgebeeld.

Nr. 14 is *Zutphen*, het oude graafschap, eerst vereenigd met het hertogdom Gelder en samen met dit hertogdom in 1473 vereenigd met de Burgondische bezittingen. Het schild is van zilver waarop een ankerkruis van keel, en met een hoofd van azuur waarop een stappenden leeuw van goud.

Nr. 15 is het markgraafschap *Antwerpen*. Het schild is van keel met een kasteel van zilver (de kleuren namelijk van Lotharingen) en twee handen van hetzelfde ; met een hoofd van goud waarop een dubbele adelaar van sabel. Het is dus samengesteld uit het wapen van de stad dat van haar zegel afkomstig is en terugwijst naar den opbouw door haar zelve van haar eerste vestingen, waarbij ze eigen beheer en vrije hand verkreeg, en, ten tweede, uit het keizerlijke symbool met de passende kleuren, daar het is een markgraafschap van het Heilig Rijk. Daarom stonden ook van in de vroegste tijden adelaars op ons stadhuis, — zooals nu nog ten andere, — met het hoofd naar het Oosten, naar Aken de keizerstad.

Nr. 16 is *Friesland*. Ook deze heerlijkheid ging van Jacoba van Beieren aan Philips de Goede over, samen met Holland en Zeeland. Het schild is van azuur geblokt van goud, met over het geheel twee stappende leeuwen van hetzelfde.

Nr. 17 is *Salins* in Franche-Comté in Frankrijk, een vicomté wier verdeelde rechten en leenen vereenigd werden in handen der Burgondische hertogen. Met hare zoutmijnen was de stad een kostbaar pand dat een groote rol speelde in de geschiedenis. De naam Salins herinnert aan dit hoofdtrafiek van de plaatselijke economie.

Het schild is van keel met een band van goud.

Eindelijk hebben we het schild van de heerlijkheid *Mechelen*, bepaald van goud en keel van 7 stukken met een hartschild van goud waarop een adelaar van sabel.

Mechelen zooals men weet was een Luiker eiland midden het Brabantsche grondgebied. Het was koning Karel de Eenvoudige die rond 912 dezen grond aan de bisschoppen van Luik schonk; en de latere politiek der Duitsche vorsten, die den invloed der bisschoppen wenschten uit te breiden om de plaatselijke aristocratie tegen te gaan, maakte dat deze schenking zich ontwikkelde tot een vorstelijke heerlijkheid. Desniettemin waren het de plaatselijke grooten, de Berthouts, die zich de « voogdij » toeëigenden en die zich weldra « heer van Mechelen » hieten. Het Mechelsche schild is het hunne met daarop het keizerlijke adelaarsschild in het hart.

Mechelen was aan den graaf van Vlaanderen, Lodewijk van Male, afgestaan geworden op 13 April 1356 door bisschop Engelbert van der

Mark. De hertog van Brabant moest het in 1357 bekrachtigen. Geërfd door Margarita van Male, kwam het door haar huwelijk met alle de andere bezittingen aan het huis van Burgondië. Het bleef steeds als een zelfstandige heerlijkheid beschouwd.

Het gezamenlijk beeld dezer schilden overschouwend herinnert men zich wel den tekst van Olivier de Wree uit de XVIIe eeuw: « Alle de Nederlanders..... (hebben) van oudsher den leeuw in hun wapen gevoerd, te weten Vlamingen, Brabanders, Hollanders, Gelderschen, Zutphenaars, Friesen, ...Limburgers », waarbij hij er naar verwijst dat « sulcks geenszins en hebben ghedaen de andere die de Roomsche tale, dat nu de Fransche ofte de Walsche is, aengenomen hebben, want de Leeuwen in de wapens van Henegauw ende van Namen hebben hunnen oorsprongh van den Leeuw van Vlaanderen, zynde ook die van Luxemburgh gesproten uyt den Leeuw van Limburgh. » Zeker zal men nergens zulk een verzameling van leeuwschilden kunnen aantreffen als voor onze provinciën. De adelaar die er naast verschijnt, (Antwerpen, Mechelen) wijst naar het Oosten, naar het keizerrijk terug.

En die vele leeuwen, zooals we uitlegden, wijzen ten slotte terug op een gemeenschapseenheid, op een nauwe onderlinge verwantschap, op de groote Nederlandsche familie, waarmede zich het Burgondisch vorstenhuis vereenzelvigd had, zoodanig dat het er Burgondië zelf zal bij verliezen.

15. — HET DERDE HUWELIJK.

JAN VAN CASTILLE MET MARGARITA VAN OOSTENRIJK.

In de bogen die de welfselribben op de beide muurpanden afteekenen heeft nu de schilder-decorateur de huwelijksschilden gehangen van Jan van Castille en Margarita van Oostenrijk. In den middenste der drie bogen wederzijds zijn de beginletters van hun namen, J. en M., eveneens aangebracht.

Het is het derde huwelijk dat hier wordt herdacht en het is in innig verband met het vierde en laatste dat hooger op, in het welfsel zelf, zal te lezen zijn. Beide heeft men geheeten « de Spaansche huwelijken ».

Het was Maximiliaan, de keizer, die met de Spaansche souvereinen Ferdinand van Arragon en Isabella van Castille, de huwelijken van beide zijn kinderen, Margarita en Philips, met de kinderen van het Spaansche huis, Jan en Johanna, overlegde. Het dubbele huwelijk werd, bij tractaat